

OSNOVNA ŠOLA LJUBEČNA

LJUDSKE PRIPOVEDI NA LJUBEČNI

Avtorice:

ŠPELA KOVŠE, 7. b
ANJA PODKRIŽNIK, 7. b
IZA TOVORNIK, 7. b

Mentorica:

Mateja Samastur, prof.

Mestna občina Celje, Mladi za Celje
Celje, 2009

KAZALO

KAZALO	2
SEZNAM ILUSTRACIJ IN GRAFOV	2
1 POVZETEK.....	3
2 UVOD.....	4
2.1 NAMEN RAZISKOVALNE NALOGE.....	4
2.2 HIPOTEZE.....	5
2.3 METODE RAZISKOVALNEGA DELA.....	5
3 TEORETIČNA IZHODIŠČA ¹	6
3.1 PRAVLJICE ²	6
3.1.1 ZNAČILNOSTI PRAVLJIC ³	6
3.2 POVEDKE ⁴	7
4 ANALIZA ZBRANIH PRIPOVEDI	9
4.1 BELA LILIJA.....	9
4.2 KAČJA VODA.....	10
4.3 KO SE RODI ZMAJ.....	14
4.4 TOPLI POTOK.....	16
5 ANKETA.....	18
5.1 ANALIZA ANKETE.....	18
6 KATERE NAŠE HIPOTEZE DRŽIJO?	23
7 ZAKLJUČEK.....	23
8 SEZNAM LITERATURE.....	24

SEZNAM ILUSTRACIJ IN GRAFOV

Ilustracija 1: Pravljica Bela lilija.....	8
Ilustracija 2: Pravljica Kačja voda.....	11
Ilustracija 3: Pravljica Ko se rodi zmaj.....	15
Ilustracija 4: Povedka Topli potok.....	17
Graf 1: Anketiranci glede na spol	18
Graf 2: Anketiranci glede na starost	19
Graf 3: Odstotek anketirancev, ki so jim pripovedovali pravljice.....	19
Graf 4: Pripovedovalci pravljic v odstotkih.....	20
Graf 5: Odstotek anketirancev, katerim so pripovedovali ljudske, umetne ali oboje pravljice.	20
Graf 6: Odstotek anketirancev, ki vedo, kje so ljudske pravljice slišali tisti, ki so jih pripovedovali njim.	21
Graf 7: Odstotek anketirancev, ki te pravljice pripoveduje naprej otrokom in vnukom.	21
Graf 8: Pravljice glede na prepoznavnost med anketiranci.....	22
Graf 9: Pripovedovalci pravljic.....	22

1 POVZETEK

Za raziskovalno nalogo Ljudske pripovedi na Ljubečni smo se odločile, ker nas zanima, kako so živeli naši dedki in babice v otroštvu. Pomemben del njihovega odraščanja je bilo pripovedovanje ljudskih pravljic. Danes najdemo te pravljice večinoma zapisane v zbirkah, nas pa je zanimalo, ali se ljudje na Ljubečni še spominjajo ljudskih pripovedi iz svojega otroštva in ali jih pripovedujejo naprej. Da smo svoje delo lahko nadaljevale, smo morale zbrati nekaj ljudskih pripovedi. Svoje stare starše, sorodnike in sosede smo prosile, da nam povedo kakšno pravljico ali pripovedko, ki so jo slišali v otroštvu ali mladosti. Preučile smo literaturo o ljudskem slovstvu in prebrale nekaj zbirk slovenskih ljudskih pripovedi. Zbrane pravljice in povedko smo analizirale in primerjale s tistimi, ki smo jih našle v zbirkah. Na koncu smo naredile še anketo, s katero smo izvedele, da na Ljubečni še vedno kar nekaj ljudi pozna ljudske pravljice in jih pripoveduje naprej. Tega smo bile zelo vesele, saj menimo, da so ljudske pripovedi pomemben del naše zgodovine in jih moramo ohraniti.

2 UVOD

Naše otroštvo ni enako kot je bilo včasih. Naši stari starši to zelo dobro vedo. Danes imamo računalnike, televizije, radije in druge elektronske naprave, ki nam krajšajo čas. Ko pridemo iz šole in naredimo nalogo, imamo prosti čas, ki ga lahko porabimo za športne aktivnosti, glasbeno šolo, pa tudi za lenarjenje, klepet s prijatelji, gledanje televizije in igranje iger na računalniku. Malo je takšnih, ki bi v prostem času v roke vzeli knjigo in brali, ali pa bi si sami izmišljali zgodbe. Ali ste kdaj vprašali svoje babice in dedke, kako so si oni krajšali čas? Ko so prišli iz šole, so jih najprej čakala domača opravila. Kakšna so bila ta opravila, je bilo odvisno od letnega časa, pa tudi od tega, ali so živeli na kmetiji ali ne. Otroci na kmetijah so se srečevali s številnimi kmečkimi opravili, ki so jih spremljali ljudski običaji. Ljudje so si med delom krajšali čas s petjem ljudskih pesmi ali pripovedovanjem zgodb. Babice in dedki se danes z veseljem spominjajo teh trenutkov druženja. Številne pesmi in pripovedi, ki so jih srečali v otroštvu, so jim ostale v spominu in so jih nato peli ali pripovedovali naprej našim staršem in nato nam.

Tudi me smo se že v zgodnjem otroštvu srečale z ljudskimi pripovedmi in pesmicami in verjetno ste se tudi vi. Dandanes jih najdemo zapisane v različnih zbirkah, zato si včasih nekoliko težje predstavljamo, da so se včasih prenašale samo iz roda v rod. Zanimalo nas je, ali se ljudje še spominjajo pesmic in pripovedi, ki so jim jih pripovedovali njihovi predniki, še posebej tistih, ki niso zapisane. Vprašale smo svoje starše in stare starše, ali jim je kdo v mladosti pripovedoval ljudske pripovedi, in ali se teh pripovedi še spominjajo. Ker smo dobile kar nekaj pozitivnih odgovorov, smo se odločile, da naredimo raziskovalno nalogo na temo Ljudske pripovedi na Ljubečni.

2.1 NAMEN RAZISKOVALNE NALOGE

Kot smo že omenile, so ljudske pripovedi danes večinoma že zapisane. Če jih hočemo prebrati, odidemo v knjižnico in si sposodimo katero izmed zbirk. Zanima nas, ali si jih ljudje sploh še pripovedujejo. Morda pa še vedno obstajajo pripovedi, ki jih še nihče ni zapisal. Namen naše raziskovalne naloge je:

- ugotoviti, ali se ljudje na Ljubečni še spominjajo kakšnih ljudskih pripovedi, ki so jih slišali v mladosti,
- zbrati nekaj takšnih pripovedi,
- analizirati zbrane pripovedi in jih primerjati z zapisanimi v zbirkah slovenskih ljudskih pripovedi.

2.2 HIPOTEZE

Svoje raziskovalno delo smo začele s postavitvijo raziskovalnih vprašanj. Na podlagi teh vprašanj smo oblikovale hipoteze, ki smo jih s svojim raziskovalnim delom poskušale potrditi ali ovreči.

Tako smo predvidevale:

1. V pripovedih se največkrat omenjajo Celjski grofje in zgodbe povezane z njimi.
2. Ljudske pripovedi so med ljudmi starejših generacij še vedno žive in prehajajo iz roda v rod.
3. Večina pripovedi, ki jih bomo zbrale, je že zapisana v zbirkah slovenskih ljudskih pripovedi.

2.3 METODE RAZISKOVALNEGA DELA

Ker se vse tri letos prvič srečujemo z raziskovalnim delom, smo se najprej poučile, kako le-to poteka. Prebrale smo nekaj raziskovalnih nalog učencev naše šole iz preteklih let in tako dobile občutek, kako je potrebno zastaviti posamezne korake.

Delo smo začele malo drugače, in sicer na terenu. Svoje stare starše, sorodnike in sosede smo vprašale, ali nam lahko povedo kakšno ljudsko pripoved, ki so jo slišali v svoji mladosti in jim je še posebej ostala v spominu.

Nato smo se odpravile v šolsko knjižnico in študijsko knjižnico v Celju, kjer smo poiskale literaturo za teoretična izhodišča, analizo pripovedi in zbirke slovenskih ljudskih pripovedi za primerjavo z zbranimi.

Sledilo je seznanjanje s teorijo o ljudskih pripovedih in branje zbirk. Najprej smo se seznanile z razlikami med pravljicami in povedkami, nato smo izdelale kriterije za analizo zbranih pripovedi. Pri analizi zbranih pripovedi smo se usmerile predvsem na iskanje značilnosti ljudskega slovstva, ki smo jih spoznali pri pouku slovenščine. Vse zbrane pripovedi smo na koncu primerjale še z zapisanimi v zbirkah.

Na koncu smo izvedle še anketo, s katero smo želele izvedeti, ali si ljudje še pripovedujejo ljudske pripovedi in ali poznajo tiste, ki smo jih zbrale me.

3 TEORETIČNA IZHODIŠČA¹

Vsa besedila, za katera pravimo, da so ljudska, so del umetnosti govornega jezika. V preteklosti se je za to vejo besedne umetnosti uporabljalo več izrazov: narodno blago, ustno slovstvo, tradicionalno slovstvo in ljudsko slovstvo. Čeprav strokovnjaki s tega področja v zadnjem času najbolj uporabljajo termin slovstvena folklor, smo se odločile, da bomo uporabljale termin ljudsko slovstvo, saj ta izraz uporabljamo pri pouku že iz nižjih razredov.

Ljudsko slovstvo lahko najdemo v zgodovini vsakega naroda. Ljudje so že pred začetkom tiskanja knjig prepevali pesmi in si pripovedovali zgodbe, ki so se nato prenašale iz roda v rod.

3.1 PRAVLJICE²

Pravljice so sad domišljije, vendar iz njih odsevata tudi mišljenje in življenje iz preteklosti. Danes so namenjene izključno razvedrilu.

Poznamo tri vrste pravljič:

- ČUDEŽNE PRAVLJICE: v njih je zabrisana razlika med mogočim in nemogočim,
- REALISTIČNE /NOVELISTIČNE PRAVLJICE: pomembno vlogo imajo junakova pridnost, iznajdljivost in zvitost,
- ŽIVALSKÉ PRAVLJICE: v njih so človeške lastnosti spretno prilagojene živalim in njihovim lastnostim.

3.1.1 ZNAČILNOSTI PRAVLJIC³

Značilnosti ljudskih pravljič so:

- kraj in čas nista določena,
- osebe nimajo lastnih imen ali pa so izmišljena,
- pravljična bitja, živali in predmeti imajo čudežno moč,
- čudodelni predmeti pridejo v pravem trenutku v prave roke,
- osebe in pravljična bitja so samo dobra ali samo hudobna,
- krivica je vedno kaznovana, dobrota in pravica vedno zmagata.

¹Marija Stanonik, Slovenska slovstvena folklor, 42—46.

²Marija Stanonik, Slovenska slovstvena folklor, 215—220.

³Berta Golob, Kdo se skriva v ogledalu?, 22.

Ko smo ljudske pravljice obravnavali pri pouku, smo v njih poiskali tudi nekatere slogovne značilnosti, ki jih drugače pripisujemo ljudskim pesmim. To so:

- preprost, narečno obarvan jezik,
- okrasni pridevki,
- pretiravanja,
- ponavljanja,
- pomanjševalnice.

Odločile smo se, da tudi me analiziramo slog v zbranih pravljicah s pomočjo zgoraj navedenih značilnosti.

3.2 POVEDKE⁴

Povedke so s svojim okoljem povezane bolj kot pravljice. Nekateri trdijo, da opisujejo resnične ali vsaj verjetne dogodke. Pripovedujejo o znanih osebah, krajih in zgodovinskih dejstvih. Ponavadi so kratke in se pogosto končajo s podukom. Poznamo več vrst povedk.

1. Bajčne povedke

Po tematiki so najstarejše in pojasnjujejo nastanek sveta, nebesne in zemeljske prikazni in hude naravne nesreče. V njih nastopajo dobra in slaba bajčna bitja — vile, rojenice, povodni možje, škrati ... v to skupino sodijo tudi pripovedi o ljudeh s posebno močjo volkodlak, vedomec, kresnik ...

2. Legendne povedke

Legendne povedke opisujejo življenje svetnikov.

3. Zgodovinske povedke

Zgodovinske povedke ponavadi temeljijo na nekem zgodovinskem dogodku ali osebi, vendar je dogajanje domišljjsko preoblikovano.

4. Razlagalne povedke

Ljudje so si razlagalne povedke izmišljali za razlago dogajanja v naravi.

⁴Marija Stanonik, Slovenska slovstvena folklor, 261–315.

5. Šaljive povedke

So samostojni pripovedni žanr in pripovedujejo o šaljivih prigodah in doživljajih. Sem spadajo tudi zbadljive zgodbe o prebivalcih posameznih krajev.

Ilustracija 1: Pravljica Bela lilija

Avtorica: Katja Vizjak

4 ANALIZA ZBRANIH PRIPOVEDI

Zbrane pripovedi smo najprej uvrstile glede na vrsto med pravljice ali bajke. Nato smo določile kraj in čas dogajanja ter glavne junake. Analizirale smo tudi slog pravljice, in sicer smo poiskale okrasne pridevke, pomanjševalnice, pretiravanja in stalna števila. Nekatere pripovedi smo primerjale tudi z njihovimi različicami, ki smo jih našle zapisane v zbirkah ljudskih pripovedi. Pri nekaterih pa tega nismo mogle narediti, ker v zbirkah nismo našle takšne ali podobne pripovedi.

4.1 BELA LILIJA

V starih časih so dekleta pozimi predla. Med predicami je bila tudi lepa deklica Ilijanka. Ilijanka pa ni bila samo lepa, ampak tudi dobra. Meli pa so včasih tako navado, da so se dekletom in ženskam na preji pridružili tudi fantje, ki so kaj lepega zapeli in zaplesali z dekleti. Ilijanka je vsak večer upala, da jo bo kak fant povabil na ples, pa je nobeden ni. Vsi fantje so mislili, da jih bo zavrnila, zato je niso niti povabili na ples. Druga dekleta so jo zato dražila, češ kaj ji pomaga lepota, če pa je nobeden noče. Nekega večera je Ilijanka spet prišla domov sama. Pred spanjem si je mislila, da bi plesala s samim vragom, če bi jo prosil za ples. Naslednji večer se spet zberejo na preji. V izbo stopi tudi mlad fant, ki ga nihče ni poznal. Počaka, da začnejo plesati in prosi Ilijanko za ples. Začela sta plesati in vsi vidijo, da fant nima nog, ampak kopita. Vrag je Ilijanko prosil, naj postane njegova žena in ji obljubljal veliko bogastvo. Ilijanka je hitro tekla domov in prosila Boga, naj jo reši nesreče. Naslednji večer ni šla na prejo, a vrag je prišel trkat na njena vrata. Ker mu ni odprla, ji je rekel, da bo še tisto noč umrl njen oče. Ko so očeta pokopali, je vrag spet prišel. Ilijanka mu spet ni odprla in še tisto noč ji je umrla mati. Ilijanka je vedela, da bo zdaj ona na vrsti, zato je prosila sosede, naj je mrtve ne nesejo čez hišni prag in po cesti, tudi na pokopališču je ne smejo pokopati. Sosedje jo drug dan najdejo mrtvo in naredijo tako, kot jim je naročila. Zakopali so jo v živi meji, ki je rasla okoli pokopališča. Čez čas na njenem grobu zraste bela lilija.

Prav v tistem času je živel mlad grof, ki sta mu zaradi bolezni umrla starša. Na robu pokopališča, kamor je zahajal vsak dan, je v živi meji zagledal belo lilijo in jo odnesel domov. Kuharica mu je vsak dan pripravila kosilo in mu ga pustila na mizi. Nekega dne je videl, da je nekdo jedel njegovo kosilo. Skregal je kuharico, ki pa mu je rekla, da ona ni jedla njegovega kosila. Naslednji dan se je skrtil za zaveso in čakal. Ko je kuharica dala na mizo kosilo, je iz bele lilije stopilo dekle, poskusilo njegovo kosilo in se vrnilo nazaj v lilijo. Bila je Ilijanka, ki je bila zakleta. Grof jo je opazoval tri dni, nato je župnika vprašal, kaj naj naredi. Naslednji dan, ko je

Ilijanka spet stopila iz lilije, jo je grof zgrabil za roke in je ni več spustil. Ilijanka mu je povedala svojo zgodbo. Grof se je zaljubil vanjo in se odločil, da se z njo poroči. Tudi Ilijanka se želi poročiti z grofom. Župnik je grofa opozoril, da nevesta na poročni dan ne sme z nogo stopiti na zemljo, ampak morajo položiti preprogo. Res od kočije do cerkve položijo preprogo, toda nevesta stopi malo pred vhodom v cerkev na zemljo. Vrag to začuti in se takoj prikaže. Toda vsi mu pravočasno uidejo v cerkev in vrag izgubi svojo moč. Po poroki sta Ilijanka in grof srečno živela, v vazi pa sta vedno imela bele lilije.

Pripovedovalka: Anica Dvoršek

Analiza pravljice:

Pravljica spada med čudežne pravljice, v njej pa nastopa tudi bajeslovno bitje - vrag. Pripovedovalec je tretjeosebni. Kraj in čas dogajanja nista natančno določena. Glavni lik je deklica Ilijanka, ki je zaradi svoje lepote osamljena, stranski liki pa so vrag, grof, župnik in sosedje.

Slog:

- okrasni pridevki: stari časi, lepa deklica, bela lilija;
- pomanjševalnice: deklica;
- ljudska števila: tri smrti, grof tri dni opazuje Ilijanko.

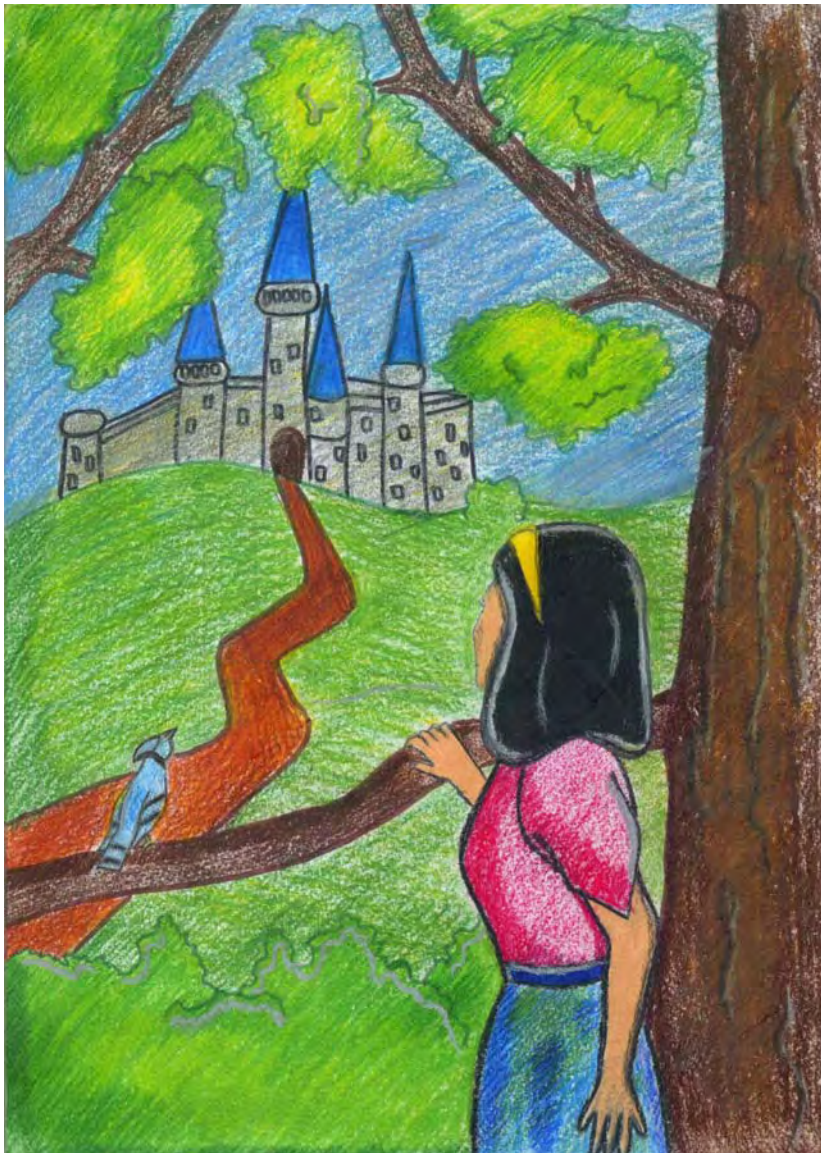
Gospa Anica Dvoršek pozna to pravljico še iz svojega otroštva, ko ji jo je pripovedovala njena mama. Pri pregledu zbirk ljudskih pripovedi smo to pravljico našle v zbirki *V deveti deželi*⁵ pod naslovom *Vragova nevesta*. Obe različici sta si zelo podobni, le da je ta, ki smo jo zapisale me, nekoliko krajša in nekaterih dogodkov ne pojasni tako podrobno, kot so pojasnjeni v *Vragovi nevesti*.

4.2 KAČJA VODA

V velikem kraljestvu je živel kralj s svojo lepo ženo in malo hčerko. Nekega dne pa je žena padla po stopnicah tako nesrečno, da si je zlomila vrat in takoj umrla. Kralj in mala hčerkica sta ostala sama. Kralj ni mogel biti sam z otrokom, zato se je odločil, da se bo poročil. Poročil se je na dan, ko je deklica praznovala rojstni dan. Bila je stara eno leto. Tako je mala deklica dobila mačeho. Še isti dan, ko je prišla mačeha v grad, se je pokazala, kakšna zna biti do deklice. Bila je takšnega pogleda, da se je mala deklica prestrašila, kadar jo je pogledala. Kralj je večkrat vprašal, zakaj mala tako joka, ker prej ni nikoli, ko sta bila sama. Naročil je ženi,

⁵ Marija Stanonik, *V deveti deželi*, 22–29.

Ilustracija 2: Pravljica Kačja voda

Avtorica: Katja Vizjak

naj pazi, če ni kaj bolna, saj ima samo enega otroka. Mačeha pa ni nikoli marala otrok, zato se ni nič zmenila, če bi deklica zbolela. Še jesti ji ni dala kaj prida, je rajši sama pojedla. Ker se je mačeha zavedala, da je sama bolj grda kot lepa, ni mogla prenesti, da bi bila njena pastorka lepša kot ona. Zato jo je vedno kadar ni bilo kralja doma, klicala »kača«. Deklici so ob rojstvu dali lepo ime, vendar je mačeha nikoli ni poklicala po njenem pravem imenu. Ker jo je vedno klicala kača, si je deklica mislila, da spada v kačji grad. Tako se je uboga deklica odločila in odšla v zelo star, porušen grad. Bil je ena sama ruševina. Tu pa so se množile same kače, ki so bile zelo nevarne za hudobne ljudi, za dobre ljudi pa so bile dobre in usmiljene. Tudi pomagale so, če je bilo komu hudo, kot je bilo mali kraljični. Kače so izvedele, da se deklici godi krivica, zato so jo vse po vrsti spraševale, zakaj se je pridružila njim v tako hladnem gradu, ko pa ima tako topel domek. Deklica je

kačam pripovedovala, da ima doma drugo mamico - mačeho, ki ji vedno govori, da je kača in da se naj pobere kar med kače. Tako je prišla med njih v njihov grad. Prosila jih je, naj jo sprejmejo. Kače so deklico sprejele, čeravno so ji rekle, da ona ne spada med njih, ker so si različne. Rekle so ji: »Ti si lepa deklica, imaš roke in noge in glavo, imaš tako lep obrazek, da se da v tebe kar zaljubiti. Veš, tebe bomo poslale v drugo kraljestvo, ker ti nisi za med nas.« Takrat pa je deklica tako zajokala, da so njene solze tekle kar v potokih. Kače so deklico tolažile, ovijale so se okoli nje tako, da so ji slekle obleko. »Poglej se deklica, da res nisi nič podobna nam, kačam.« Deklica je še bolj zajokala, ker se je bala, da jo kače ne marajo. Solze so tekle še huje v potoku, tako da je potoček pritekkel v neki grad, kjer nikoli ni bilo vode. Bili so dobri ljudje. V tem gradu so živeli kralj, kraljica, dve lepi kraljični, ki sta imeli že močno zvito hrbtenico, ker sta morali nositi vodo iz doline. Imeli so tudi kraljeviča, ki je zagledal, kako teče potoček pod njihovem gradu. Kraljevič je hitro tekkel v grad in naznanil, da pod njihovim gradom teče voda, čista kot solzica. Vse v njem se blešči, tudi njihov grad! Vsi so bili tako radovedni, ali je to res, ali ima kraljevič privide. Ker pa je bilo vse to res, so se hoteli prepričati, od kod ta čista voda. Šli so ob potočku navzgor, tako daleč, da so prišli v porušen grad. Tu so se ustavili, ker ni bilo potočka naprej. Zelo začudeni so gledali drug drugega. Ali je res mogoče, da iz starih grajskih ruševin teče tako čista vodica. Iskali so vhod v razvaline. Mlademu kraljeviču se je zdelo, da sliši jok mlade deklice, zato se je odločil priti v razvaline gradu. Z veliko močjo je odmetaval ruševine. Ko ni mogel več sam, sta se mu pridružili še kraljični. Ko so naredili veliko luknjo v grad, se jim je prikazala velika kačja kraljica, ki ni bila videti nič nevarna, ovita okoli deklice, ki je še vedno močno jokala. Kraljevič je kačjo kraljico prosil, naj deklico spusti, ker se mu smili, da joka. Kačja kraljica mu je povedala, da je deklica prišla sama v grad k njim, ker jo doma mačeha ne mara in jo kliče kača. Zdaj tu joka, da solze lijejo v potočku že do njihovega gradu. Kačja kraljica je poklicala vse svoje tovarišice, da naj še one povedo resnico o deklici. Vse velike in male kače so govorile enako kot kačja kraljica in mu rekle, da bi jo rade dale nekomu, ki bi jo imel tako rad kakor one in bi skrbel za njeno lepoto, one pa bi skrbele, da bi čisti potoček tekkel na grad, kjer niso imeli vode. Kraljevič je poklical svojega očeta, mater in sestri, če mu dovolijo vzeti deklico domov v njihov grad. Kraljeviču so vsi dovolili z eno besedo, da bodo vsi zadovoljni in srečni, če le hoče z njimi na grad. Obljubili so, da bodo lepo skrbeli za deklico. Kralj je obljubil, da ko deklica doraste se bosta s kraljevičem poročila.

Dekličinega očeta kralja pa je tako skrbelo, kje hodi njegova mala deklica. Iskal jo je vse dni, dokler ni prišel do potočka, ki ga nikoli ni bilo. Ob potočku je postal in mislil, da se je deklica utopila. Stopil je v potoček in iskal malo deklico, da bi jo našel. Hodil je gor in dol po potočku, a deklice ni našel. Pa je prišel do gradu, kjer je bila zdaj deklica. Vprašal je, če oni kaj vedo o lepi mali deklici. Kraljevič je

rekel, da naj gre ob potočku, ko bo prišel do konca, kjer ni več potočka. Tam naj vpraša, če oni kaj vedo, kje je lepa, majhna punčka, kaj se je z njo zgodilo in kam je šla. Tako je tudi kralj naredil in odšel iskat svojo ljubljeno hčerkico. Ko je prišel na zapuščeni grad, na razvaline, se je silno prestrašil, ker so mu kače prišle nasproti, da bi mu poročale o lepi, nesrečni deklici, pa o potoku, ki ga nikdar ni bilo. Kralj jih je kar debelo gledal, ker so bile kače silno prijazne. Vse so mu povedale, kako je deklica prišla v grad h kačam in zakaj je šla od doma, kako je tožila, da ji mačeha reče kača, da je po pravem imenu nikoli ne pokliče. Deklica jim tudi ni znala povedati, kako ji je ime. Kače so želele izvedeti, kakšno je njeno pravo ime. Oče kralj jim je povedal, da je njegovi deklici ime Lucija. Tako je bilo ime tudi njegovi ženi, ki je pri padcu po stopnicah umrla. Kralj je kačjo kraljico prosil, naj mu pove, kako in kje naj išče svojo malo Lucijo. Kače pa so govorile in od kralja zahtevala, da deklice ne sme vzeti od tam, kjer sedaj živi. Tam se ji dobro godi. Kralj je še prosil, naj mu povedo, kje naj išče malo princesko. Kačja kraljica mu je povedala, da naj gre ob potoku, ko bo prišel do gradu, kamor teče ta potoček, tam naj povpraša, če mu dajo malo deklico. Ko je hodil, je bil kralj že čisto izčrpan, zato se je pripognil in popil nekaj vode, nato pa je nadaljeval pot do gradu, kjer so ga prej poslali na razvaline. Zato se je čisto ponižno približal gradu in prosil, da mu naj dajo malo kruha in vode. Tako so ga povedli v grad, da je z njimi večerjal. Tudi mala deklica je sedela kraljici v naročju, ki jo je hranila z mlečno kašo, ki je deklici zelo teknila. Oče kralj je vprašal, ali vedo, kako je deklici ime. Povedali so mu, da ne vedo, ker so jo dobili v zapuščenem gradu. Dale so jim jo kače, ko so gledali, od kod je priteknel potoček čist kot solzica. Deklica je tako jokala, ker je mogla od doma, da je nastal potoček. Kralj pa jim je rekel, da je to njegova hči, ki je šla od doma takrat, ko se je oženil z drugo ženo. Prosil jih je, naj mu dajo deklico nazaj. Oni pa so rekli, naj jim jo pusti za kraljeviča, tudi prijatelji bodo ostali, pa še vodo bodo imeli vedno pred gradom. Tako je oče kralj malo deklico pustil na drugem gradu, povedal pa je tudi, da ji je ime Lucija, kot je bilo njeni mami. Pozneje je oče kralj pustil del svojega kraljestva mlademu kraljeviču in Luciji, sam pa se je preselil na grad, kjer so imeli vodo, ki so jo imenovali KAČJA VODA. Vsi še danes srečno živijo, če še niso umrli.

Pripovedovalka: Marija Kovše

Analiza pravljice:

Tudi ta pravljica spada med čudežne pravljice. Pripovedovalec je tretjeosebni. Kraj in čas dogajanja nista določena. Glavni lik je deklica Lucija, ki je edina poimenovana z imenom, vsi ostali liki so poimenovani s svojo družbeno vlogo - oče kralj, mačeha, kraljevič, kraljični, kralj in kraljica. V pravljici nastopajo tudi kačja kraljica in ostale kače.

Slog:

- okrasni pridevki: lepa žena, kačji grad, lepa deklica, lep obrazek, čista voda, mlad kraljevič, kačja voda;
- pomanjševalnice: domeh, deklica, potoček, hčerkica, mamica, vodica, punčka;
- pretiravanje: deklica je tako jokala, da je nastal potoček.

Gospa Marija Kovše je pravljico slišala kot mlado dekle od neke gospe pri ličkanju koruze. Takšne ali podobne pravljice v pregledanih zbirkah nismo našle. V delu *Gradovi in graščine* v narodnem izročilu⁶ smo našle podatek, da so grad v Dobrni imenovali tudi kačji grad. Zapisana je tudi pripoved o kačji kraljici in grofovski deklici, katere vsebina pa ni podobna naši pravljici. Obstaja možnost, da si jo je oseba, ki je gospe Kovše to pravljico pripovedovala, izmislila.

4.3 KO SE RODI ZMAJ

Tam, kjer je bila zelo revna vas, je živelo veliko ljudi. Vsi so morali delati. Tudi otroci so delali od jutra do večera. Vse so nosili na hrbtih v velikih koših, le večji kmetje so imeli vozove in malo več živali.

Bili pa so si dobri v vasi. Nikoli se niso prepirali in vedno so si pomagali pri delu. Tako so bili vedno zadovoljni.

Neki dan pa so bili zelo zaskrbljeni, slišali so močno tresenje in ropotanje v gori, ki je bila čisto ob vasi. V gori je pokalo in treskalo, da so ljudje mislili, da se bo zrušila na vas. Prebivalci vasice niso več mogli spati, otroci pa so jokali od strahu. Takrat pa je v vas prišel zelo majhen možiček, ki je prosil ljudi za hrano in vodo. Ljudje so bili dobri in so mu dali za jesti in za piti. Ko je možiček sedel za mizo in jedel in pil so mu ljudje povedali, da nič več ne spijo in otroci jokajo od strahu, ker v gori strašno poka in trese. Saj se trese cela vas in še sosednje vasi!

Ko se je možiček najedel in napil, je vzel palico, ki je imela na koncu železno konico, zelo tanko in dobro nabrušeno. Možiček je rekel, da se bo odpravil na goro pogledat, kaj tako poka in trese. Zdaj pa je ljudi skrbelo, kaj če se gora zruši in možička ne bo nazaj.

Ko je mali možiček prišel na goro, je začel počasi hoditi po njej in trkati s svojo palico tok tok tok. Pa je šel malo naprej in je zopet potrkal tok tok tok. Tako je hodil po gori in trkal s palico po njej. Ko je prišel do konca gore, se je vrnil,

⁶Janko Orožen, *Gradovi in graščine* v narodnem izročilu, 143.

zato je po gori hodil precej dolgo. Ko je možiček nekajkrat prehodil goro, se mu je naenkrat udrla pod nogami, da je komaj pravi čas odskočil, da ni padel v luknjo. Takrat se je namreč odlomil velik kos gore in iz luknje je pogledal ogromen zmaj. Imel je tako veliko glavo kot pol gore, usta pa so se mu odpirala tako široko, da bi lahko požrl pol gore, če ne bi bila tako trda.

Možiček si je rekel: »Zdaj pa vem, zakaj se je vse tako treslo in pokalo ... Rodil se je zmaj!« Zmaj je zagledal možička in od njega zahteval hrano in pijačo.

Možiček pa ga je zelo vljudno vprašal. »Kaj pa želiš za jesti in piti?«

Zmaj mu je odgovoril: »Za sedem vozov hrane mora biti in toliko krvi za piti, da bodo vsi žlebovi polni!«

Možiček je vprašal zmaja, kje naj dobi toliko hrane in pijače, saj morajo pobiti ogromno živali. Zmaj je bil zelo zahteven in je hotel to dobiti. Možiček ga je prosil, naj počaka, da gre prosit ljudi za hrano. Potem je z ostro konico palice zbadel zmaja v nos, da se je hitro skrnil v luknjo in čakal na hrano.

Možiček je šel med ljudi in povedal, da se je rodil zmaj in da hoče jesti in piti. Ljudje niso imeli dovolj živine za sedem vozov, zato so spekli tudi kruh. Niso pa vedeli, kje dobiti toliko krvi. Potem pa se je kmet, ki ima velik vinograd spomnil, da lahko krvi dodaja tudi rdeče vino. Tako bo zmaj pijan in bo zaspal.

Ilustracija 3: Pravljica Ko se rodi zmaj

Avtorica: Katja Vizjak

Potem so začele ženske nositi na kup meso, kruh in potico, moški so pripravljali vozove, otroci pa so kmetu pomagali pri pripravi pijače. Vsi vaščani pa so za tem vezali skupaj žlebove, da bo po njih kri z vinom tekla zmaju naravnost v gobec.

Ko je zmaj videl, da je vse pripravljeno, je začel kričati, da morajo vozove tiščati po hribu do njegove luknje. Ko je zavohal hrano, se je začel tako tresti, da so skale kar letele po hribu navzdol, ko pa je začel jesti, se je tako basal, da je ljudi postalo strah, da ne bo imel dovolj. Vendar je zmaj jedel vedno počasneje. Ko je prišel do zadnjega voza, je bil tako sit in pijan, da se je kar zvrnil po tleh in zaspal. Ker ga je možiček zazidal v goro in zid podprl s svojo palico, zmaj mogoče še danes spi, če še ni strohnel.

Pripovedovalka: Marija Kovše

Analiza pravljice:

Pravljica spada med čudežne pravljice. Pripovedovalec je tretjeosebni. Kraj dogajanja je revna vas, čas dogajanja pa ni določen. Glavni lik je možiček, ki pride v vas in vaščanom pomaga odkriti, zakaj se gora trese. Stranski liki so vaščani in zmaj.

Slog:

- pomanjševalnice: možiček, vasica;
- okrasni pridevki: železna konica;
- pretiravanje: zmaj želi toliko krvi, da bo napolnila vse žlebove;
- stalna števila: sedem vozov

Tudi to pravljico je gospa Kovše slišala med ličkanjem. Med pregledom literature smo v knjigi Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva⁷ našle pripovedke o zmaju v Konjiški gori, Sločavskih gorah in Peci, toda nobena izmed naštetih ni podobna naši pravljici.

4.4 TOPLI POTOK

V starih časih je nad Bočem živela revna vdova s sinom Jankom. Od jutra do noči je garala, da je preživela sebe in sina. Pozimi, ko je prala ob potoku, jo je Janko gledal in je vedel, kako mrzla je voda. Pomislil je, če bi šel nabirat odpadlo suhljad. Pod smrekami je bilo veliko suhljadi, začel jo je pobirati, potem pa je zaslišal glas, ki ga je vprašal, kam nese dračje. Janko se je ozrl in videl ženo ogrnjeno v bel plašč. Spolnil se je, da je to prava vila iz Boča, o kateri mu je

⁷ Jakob Kelemina, Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva, 197—199.

pripovedovala mati. Ni se je bal in ji je povedal, da bo mami zakuril ob potoku, da ji bo bolj toplo. Vila mu je odgovorila, da bo dračja dovolj le za en dan. On ji je odgovoril, da bo dračje nabral vsak dan. Vila mu je rekla, naj pusti butaro, da bo ona pomagala mami. Janko je spustil butaro in stekel domov. Ko je prišel k potoku, mu je mati rekla, da je voda topla kot sredi poletja. Janko ji je vse povedal, kar mu je rekla vila, mati pa ga je le objela.

Pripovedovalka: Neža Jelenko

Analiza povedke:

Povedka spada med bajčne povedke, saj v njej nastopa vila. Pripovedovalec je tretjeosebni. Kraj dogajanja je Boč, čas dogajanja je zima. Glavni lik je deček Janko, ki želi materi pomagati pri njenem delu tako, da nabira dračje, da bi zakuril ob potoku, kjer je prala. Stranska lika sta mati in vila.

Ilustracija 4: Povedka Topli potok

Avtorica: Katja Vizjak

Slog:

- okrasni pridevki: stari časi, revna vdova, bel plašč.

To povedko smo našle zapisane v zbirki Lonček, kuhaj⁸, kjer je zapisana nekoliko daljša različica. Na internetu smo našle tudi podatek, da ta povedka razlaga, zakaj skozi vas Studenice teče topli potok, torej gre za razlagalno povedko. V naši povedki manjka zaključek, da skozi Studenice še danes teče topel potok.

5 ANKETA

Ker dveh pravljic nismo našle v zbirkah, smo se odločile, da izvedemo anketo med krajani Ljubečne. Z anketo smo želele odgovoriti predvsem na naslednja vprašanja:

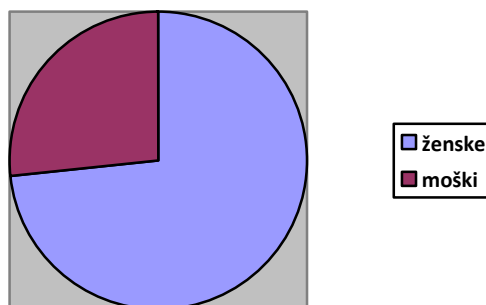
- ali je anketirancem v otroštvu kdo pripovedoval ljudske pravljice,
- ali so sami te pravljice pripovedovali naprej,
- ali prepoznajo katero izmed pravljic, ki smo jih zbrale me.

5.1 ANALIZA ANKETE

1. SPOL

Anketirale smo 22 žensk in 8 moških.

Graf 1: Anketiranci glede na spol

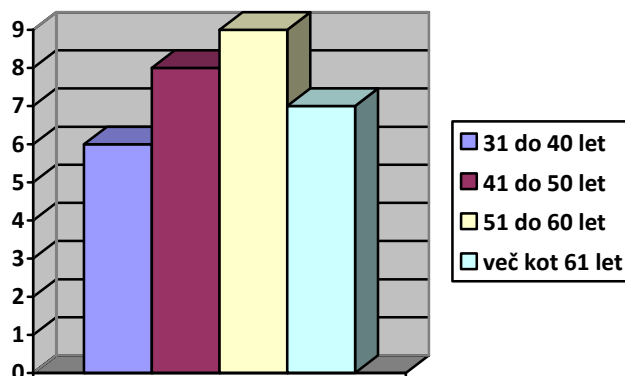

⁸Kristina Brenkova, Lonček, kuhaj, 18–20.

2. STAROST

Načrtno smo izbrale starejše anketirance, saj smo menile, da je med starejšimi več tistih, ki poznajo ljudske pravljice. 6 anketirancev je bilo starih od 31 do 40 let, 8 od 41 do 50 let, 9 od 51 do 60 let in 7 več kot 61 let.

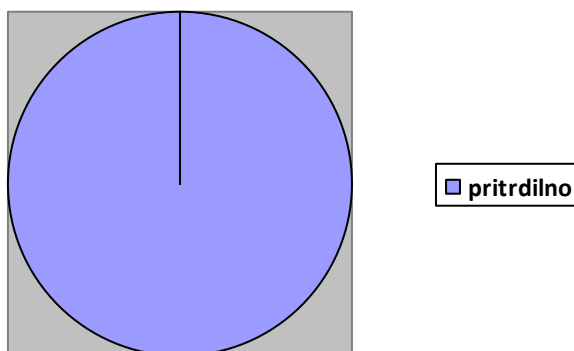
Graf 2: Anketiranci glede na starost

3. ALI SO VAM, KO STE BILI OTROK, PRIPOVEDOVALI PRAVLJICE?

Na to vprašanje je vseh 30 anketirancev odgovorilo pritrdilno.

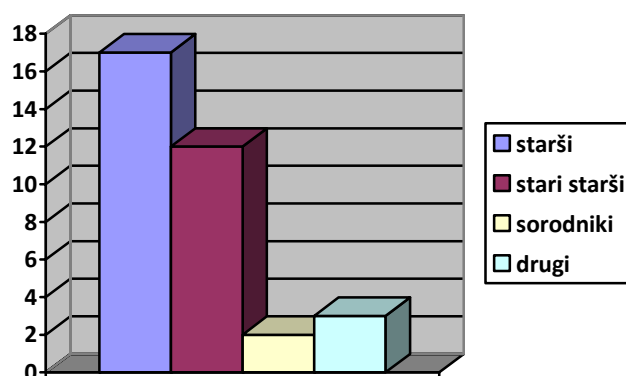
Graf 3: Odstotek anketirancev, ki so jim pripovedovali pravljice.

4. KDO VAM JE PRIPOVEDOVAL PRAVLJICE?

Pri tem vprašanju smo ponudile več odgovorov. Nekaj anketirancev je izbralo več možnosti. Starši so pripovedovali pravljice 17-im anketirancem, stari starši 12-im, sorodniki dvema in drugi trem.

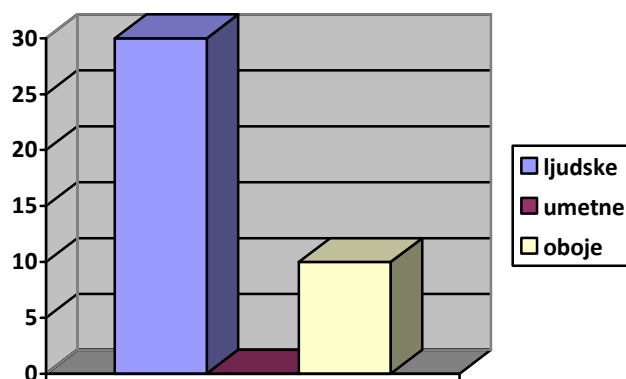
Graf 4: Pripovedovalci pravljic v odstotkih

5. ALI SO VAM PRIPOVEDOVALI LJUDSKE PRAVLJICE ALI UMETNE?

Vseh 30 anketirancev je obkrožilo odgovor ljudske, 10 anketirancev pa je izbralo oba odgovora.

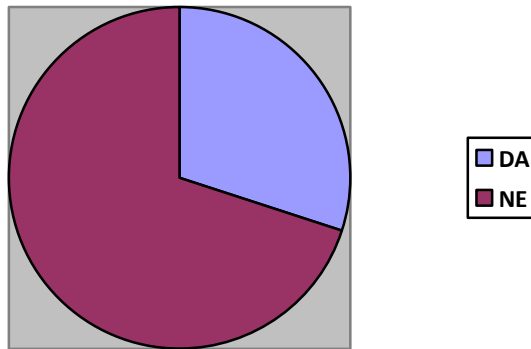
Graf 5: Odstotek anketirancev, katerim so pripovedovali ljudske, umetne ali oboje pravljice.

6. ČE SO VAM PRIPOVEDOVALI LJUDSKE, ALI MORDA VESTE, KJE SO JIH SLIŠALI?

Na to vprašanje je 9 anketirancev odgovorilo z DA, 21 pa z NE.

Graf 6: Odstotek anketirancev, ki vedo, kje so ljudske pravljice slišali tisti, ki so jih pripovedovali njim.

Tiste, ki so odgovorili z DA, smo prosile, da zapišejo tudi, kje so jih slišali.

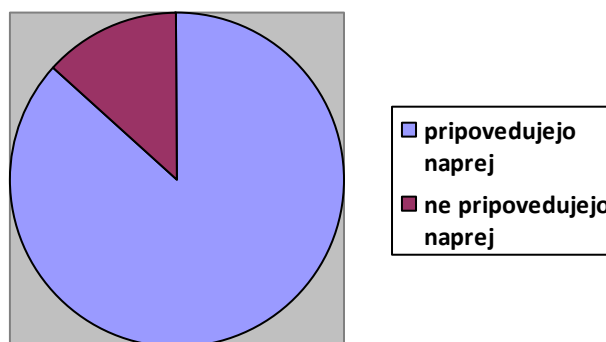
Anketiranci so zapisali naslednje odgovore:

- od staršev (6 anketirancev),
- od starih staršev (2 anketiranca),
- od starejših ljudi v kraju (1 anketiranec).

7. ALI STE TE PRAVLJICE TUDI SAMI PRIPOVEDOVALI NAPREJ SVOJIM OTROKOM, VNUKOM ...?

26 anketirancev te pravljice pripoveduje naprej, štirje pa ne.

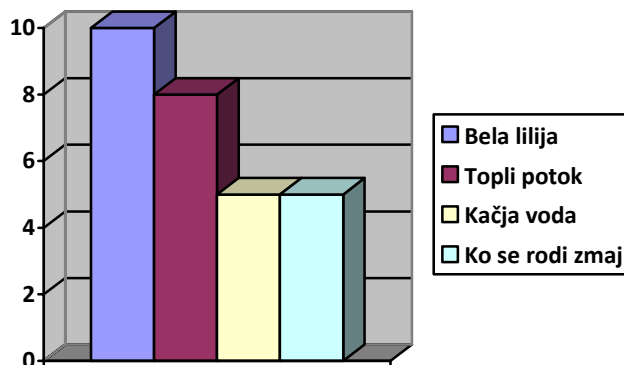
Graf 7: Odstotek anketirancev, ki te pravljice pripoveduje naprej otrokom in vnukom.

8. ALI POZNATE KATERO OD PRILOŽENIH PRAVLJIC?

Pravljico oz. povedko Topli potok pozna 8 anketirancev, pravljico Ko se rodi zmaj 5, Belo lilijo 10 in Kačja voda 5. Nobene izmed naštetih pravljič ne prepozna 8 anketirancev. Nekateri anketiranci so obkrožili več možnosti.

Graf 8: Pravljičice glede na prepoznavnost med anketiranci

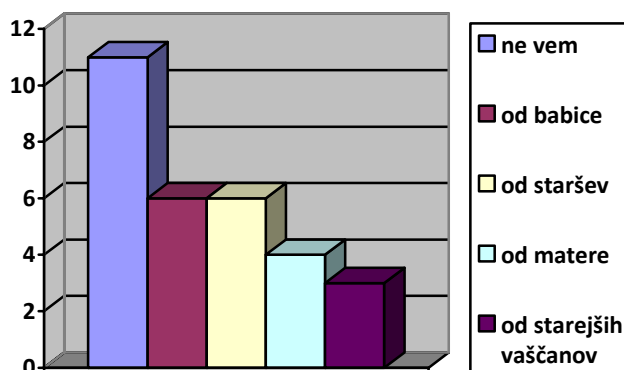
9. ZAPIŠITE, KJE STE JIH SLIŠALI.

Na to vprašanje so anketiranci navajali naslednje odgovore:

- ne vem (11 anketirancev)
- od babice (6 anketirancev)
- od staršev (6 anketirancev)
- od matere (4 anketiranci)
- od starejših vaščanov (3 anketiranci).

Nekaj jih je navedlo več odgovorov.

Graf 9: Pripovedovalci pravljič

6 KATERE NAŠE HIPOTEZE DRŽIJO?

Na širšem celjskem območju so zelo znane legende, povezane s Celjskimi grofi, zato smo v prvi hipotezi predvidevale, da bodo zbrane pripovedi večinoma povezane s Celjskimi grofi. To hipotezo moramo v celoti ovreči, saj jih niti ena zbrana pripoved ne omenja.

Naša druga hipoteza, da so ljudske pripovedi na Ljubečni še vedno žive in prehajajo iz roda v rod, se je izkazala za pravilno. To so dokazale že naše informatorki, saj so vse pripovedovale pravljice, ki so jih slišale v svojem otroštvu in jih sedaj pripovedujejo naprej svojim vnukom. Tudi rezultati ankete so potrdili to hipotezo.

Kot tretje smo predvidevale, da je večina naših pravljic že zapisanih v zbirkah slovenskih ljudskih pravljic. Ta hipoteza delno drži, saj sta že zapisani pravljica Vragova nevesta (pri nas ima naslov Bela lilija) in povedka Topli potok. Pravljic Kačja voda in Ko se rodi zmaj nismo našle v nobenih od pregledanih zbirk. Ali teh pravljic še nihče ni zapisal ali pa si jih je gospa, ki ju je povedala naši informatorki, izmislila, nismo odkrile.

7 ZAKLJUČEK

V današnji dobi smo tako obkroženi s tehnologijo, da si sploh ne moremo predstavljati, kako preprosto je bilo življenje včasih. Ko se v šoli ali doma pogovarjamo o tem, kako so si ljudje včasih krajšali čas s pripovedovanjem zgodb, se nam to zdi nepredstavljivo. Žal to vedno bolj izginja iz naših življenj. Zdaj ob večerih gledamo televizijo ali igramo igre na računalniku. Pravljice pripovedujejo samo še starši majhnim otrokom za lahko noč. Pa še ti večinoma segajo po modernih avtorskih pravljicah, ljudske pa so vedno bolj odrinjene na rob. Nam se to zdi velika škoda, saj so slovenske ljudske pravljice zelo lepe, poleg tega pa nas lahko naučijo tudi nekaj o naših prednikih – kako so živeli, v kaj so verjeli, kako so si razlagali naravne pojave. S svojim raziskovalnim delom smo že lele ugotoviti, kakšen je odnos ljudi v našem kraju do ljudskega slovstva in ali ga ljudje še ohranjajo. Vesele smo, da ljudje še vedno pripovedujejo naprej ljudske pravljice in povedke, ki so jih sami slišali v otroštvu ali mladosti. Seveda pa smo vesele tudi tega, da smo zbrale tako zanimive pravljice in povedko. Še posebej nas zanima, ali lahko še kaj več odkrijemo o pravljicah Kačja voda in Ko se rodi zmaj, tako da bomo s svojim raziskovalnim delom nadaljevale še naprej.

8 SEZNAM LITERATURE

- Brenkova, K. 2001: Lonček, kuhaj. Ljubljana, Založba Mladinska knjiga.
- Bolhar, A. 1997: Slovenske narodne pravljice. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- B. Golob, V. Medved Udovič, M. Mahor, I. Saksida, 2004, Kdo se skriva v ogledalu? : slovensko berilo za šesti razred. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kelemina, J. 1997: Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva. Bilje: Založništvo Humar.
- Kropej, M. 1995: Pravljica in stvarnost. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU.
- Kunaver, D. 1999: Slovenske bajke in pripovedke. Ljubljana: Samozaložba D. Kunaver.
- Kunaver, D. 1997: Čar vode v slovenskem ljudskem izročilu. Radovljica: TOP Regionalni izobraževalni center.
- Orožen, J. 1936: Gradovi in graščine v narodnem izročilu. Celje.
- Stanonik, M. 1995: V deveti deželi. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Stanonik, M. 1999: Slovenska slovstvena folklor. Ljubljana: DZS.